

EKSTRAGENTAL KASALIKLAR VA HOMLADORLIKDA HAMSHIRALIK JARAYONINI OLIB BORISH

Jo'raboyeva Nixola Sodiqjon qizi
Akusherlik va Ginekologiyada hamshiralik ishi
+998976809092

Axmedova Muattar Asatullayevna
Terapiya fani o'qituvchisi
+998945072646

Tursunova Nargiza Xudayberdiyevna
Xamshiralik ishi fani o'qituvchisi
+998997923505

Voxidova Muxayyo Mirzabdullayevna
Olinadigan protezlarni tayyorlash texnikasi
+998999788622

Chortoq Abu Ali Ibn Sino nomidagi
Jamoat salomatligi texnikumi o'qituvchilari

ANNOTATSIYA

Maqolada Onalikda hamshiralik parvarishining asosiy tamoyillari: onalikda hamshiralik parvarishini tahlil qilishdan oldin onalik tushunchasiga ta'rif berishga to'g'ri keladi. Onalikning turli xil ta'riflari mavjud, Jahon Sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) tomonidan berilgan ta'rif quyidagicha. Onalik tushunchasi faqat ayni paytda bolani tug'ish va tarbiyalash emas, balki kelajakda ham bolani tug'ish va tarbiyalash imkoniyati, hamda o'tmishda shu vazifalar qanday bajarilganligi haqidagi ma'lumotlar to'plamidir.

Kalit so'zlar: 1. Ayni paytda bolaning tug'ilishi, uning tarbiyasi va ulg'ayishiga mas'ullik. 2. Kelajakda bolaning tug'ilishi va tarbiyasi. 3. Shu vazifalarni o'tmishda bajarilganligi. Onalikni 2 xil nuqtai nazardan tushuntirish mumkin: 1. Onalik (tor ma'noda) – qachonki ona bolani tug'ib tarbiyalaydi 2. Onalik (keng ma'noda) – ayol hayotining bir qismi sifatida ifodalanadi.

KIRISH

Onalikni his etish. Ona bo'lish bu ayolning tug'ma tabiiy fazilatidir. Ayol organizmida homila rivojlanadi, tug'iladi va onaning vazifasi sog'lom insonni tarbiyalash, shuning uchun u ma'naviy, fiziologik, jismoniy va instinktiv xususiyatlarga ega. Ona mehri bu onani himoyasiz go'dakka bo'lgan mehridir.

Репродуктив faoliyatidan tashqari, ayolda g'amxo'rlik qilish hissi mavjud, bu uning ruhiy psixologik holati bilan bog'liq. Onalikni his etish bu onaning bolaga nisbatan g'amxo'rliqi. Farzandning ruhiyatini tushunish. Onalikni his etishning mohiyati - bolani chuqur tushunish hissiyoti mavjudligidir. Onalikni his etishning eng ko'p tarqalgan va ko'ringan omili – ko'krak suti bilan bolani boqishdir. Onalikni his etishni rivojlanishi go'daklik davridanoq boshlanadi. Asosiy ishonchli munosabatlar, ota-onaning o'zlarini tutishlari, tarbiyasi, bolani emizish – buning barchasi onalikni his etishga katta ta'sir ko'rsatadi. Onalik avloddan avlodga o'tadi, deyishadi. Agar ona go'daklik davrida yetarlik muxabbat va g'amxo'rlikda voyaga yetgan bo'lsa, kelajakda u ham g'amho'r bo'lishi va farzandlaridan ham buni kutishi mumkin. Ota-ona bo'lish. Insonda ikkita aspekt mavjud: biri naslni saqlash (reproduksiya) bo'lsa, ikkinchisi – shaxsiyatni saqlash. Onalikda hamshiralik parvarishi asosan naslni (jins va reproduksiya) saqlab qolishga qaratilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Onalikda hamshiralik parvarishi deganda nima tushuniladi. Bu savolni hal qilishdan avval, bugungi kunda onalikda hamshiralik parvarishiga jamiyatning talablari va ushbu parvarishga muhtojligini chuqur o'rganish kerak. Onalikda hamshiralik parvarishining asosiy obyekti bu – ayol hayotining turli davrlaridagi ayollardir: farzand tug'ib, uni tarbiyalayotgan ayol, homilador ayol, kelajakda tug'ishni rejalashtirayotgan ayol, tug'ib, bola tarbiyalab bo'lgan ayollar va boshqalar. Bu ayollarning asosiy vazifasi sog'lom avlodni yangi avlodga yetkazib berish va ularning oldida insoniyatni rivojlantirish vazifalari turadi. Onalikni ayollar ruhan va jismonan anglashlari kerak. Onalikda hamshiralik parvarishi boshqa bloklar kabi insonning har qanday salomatlik holatida parvarishni ta'minlaydi, ammo, onalik obyekti bo'lib har xil davrdagi ayollar kiradi. Bu ayollar o'z salomatligini va o'z-o'zini parvarish qilish darajasini oshirishi kerak hamda o'z mavqeyini egallash huquqiga egalar. Onalikda hamshiralik parvarishining xususiyatlari shundan iboratki, unda ayolning bir o'zi emas, balki oilasi, bolasi bilan birgalikdagi parvarishi ko'rib chiqiladi. Ayol va uning oilasining jamiyatdagi o'rni, oilasining o'sishi va rivojlanishi katta ahamiyatga ega, chunki ular ayol salomatligiga ta'sir etadi. Onalikda hamshiralik parvarishi obyekti ayol va uning oilasi bo'lganligi sababli, ayol salomatligini saqlash va yaxshilash hamda salomatligidagi buzilishlarini oldini olishda, hayot sharoitlarini yaratish jarayonida unga yordam ko'rsatish va uning qobiliyatlarini aniqlash kerak. Onalikda hamshiralik parvarishini boshqa bloklardan farqi quyidagilarda aks etadi: Obyekti ayol bo'lib, u insoniyatning kuchsiz yarmini tashkil qilib, uning insoniy huquqlari ijtimoiy-madaniy tomondan qiyinchilik bilan

tan olinadi. Keyingi obyekt – uning bolasi bo‘lib, unga ham hamshiralik parvarishini to‘liq ko‘rsatish lozim. Ayolning butun hayoti davomida reproduktiv salomatligini saqlash va yaxshilash, ota- ona bo‘lish rolini egallashda unga yordam ko‘rsatish va salomatlik bilan bog‘liq buzilishlarni oldini olish hamda sog‘lom turmush tarzini kechirish va o‘z-o‘zini parvarishlashga yo‘naltirilgan yordamni ko‘rsatish. Hamshiralik parvarishi oilaning barcha a‘zolariga qaratilgan bo‘lib, bunda ona va bola orasidagi, ota-ona va farzandlar orasidagi hamda oilaviy munosabatlarning ahamiyati katta. BJSST ta‘rifi bo‘yicha onalikda hamshiralik parvarishining o‘rni faqat ayol hayotining homiladorlik, tug‘ruq, chilla davridagina emas, balki uning butun hayoti davomini qamrab oladi. Hamshiralik parvarishi ayol hayotining homiladorlikdan oldingi davrida ham amalga oshirilishi kerak, zero bu ish amalga oshirilmasa kutilgan natijaga erisha olmaslik mumkin. Buning uchun kelajakda ota – ona bo‘luvchi yosh avlodni sog‘lom turmush tarzi aqidalariga rioya qilib tarbiyalash, oilani jamiyatdagi o‘rnini ahamiyatini idrok etishlariga erishish maqsadida onalar maktabi, ota-onalar maktabi singari ta‘lim maskanlarini tashkil etib, oilani rejalashtirish, klimakterik va klimakterik davrdan keyingi parvarish mavzularidagi sanitar-oqartuv ishlari olib borilishi kerak. Onalikda hamshiralik parvarishining obyektlari, onalikni chaqaloqlik, bolalik, o‘smirlik, yetuklik, menopauza va qarilik davrlariga bo‘lib o‘rganadi, demak, har bir bosqichdagi onalik hamshiralik ishining obyekti bo‘lib xizmat qiladi. Ayniqsa, onalikdagi hamshiralik parvarishida yetuklik davriga, ya‘ni homiladorlik, tug‘ruq va bolalarni tarbiyalash davriga katta e‘tibor qaratiladi. Onalikdagi hamshiralik parvarishi faqatgina homiladorlik davrini, kechayotgan tug‘ruq paytidagi yoki chilla davridagi ayollar va yangi tug‘ilgan chaqaloqlarga o‘z e‘tiborini qaratish bilan chegaralanmaydi. Bunday parvarishning obyektlari deb onaning butun hayoti davomida barcha hayot davrlaridan o‘tadigan vaqtdagi o‘zgarishlarni ularning o‘ziga xos xususiyatlarini qamrab oladi. Bundan kelib chiqqan holda aytish mumkinki, onalikdagi parvarish obyektlarining ma‘lum bir qismiga e‘tiborni qaratadi. Bu – onalikning keng ma‘nosiga (ayollik hayoti) asoslanadigan bo‘lsa, butun e‘tibor tor ma‘nodagi onalikka qaratiladi, ya‘ni homiladorlik, tug‘ruq, chilla davriga. Masalan: agar onalikdagi parvarishning tuzilishni onalikdagi parvarish nazariyasi, onalar salomatligini asrash nazariyasi, kasalxonadagi onalikning parvarishi nazariyasi sifatida baholaydigan bo‘lsak ham e‘tibor asosan homiladorlik, tug‘ruq va chilla davriga qaratiladi. Bundan shunday xulosa kelib chiqadiki, agar o‘qitish jarayonida ayollarning o‘ziga xos xususiyatlari to‘g‘risida keng ma‘noda gapirsak ham, ayolning homiladorlik, tug‘ruq va chilla davri bilan bog‘liq butun hayot jarayoni

(barcha hayot davrlari) asosida parvarishni olib borish kerak bo'ladi. Onalikdagi parvarishning ayolning o'sishi va rivojlanishi (jinsiy garmonlar ta'sirida) nuqtai nazaridan hamshiralik ishining boshqa sohalari bilan bo'lgan aloqasi quyidagicha yoritiladi: a) onalikdagi parvarish doirasida inson funksiyalaridan faqat onalik funksiyasi keng yoritiladi; b) shuning bilan birga bolalar parvarishi, kattalar parvarishi, jamoatdagi parvarish va ruhiy parvarish bilan bo'lgan o'zaro aloqasi ham nazarda tutiladi.

MUHOAMA VA NATIJALAR

Boshqa davlatlarda bo'lgani kabi O'zbekistonda ham hozirgi vaqtda oilada, ona va bola salomatligidagi o'ziga xos muammolar mavjud. Statistika ko'rsatkichlar va tekshiruv natijalariga asoslangan holda hamshiralik parvarishi o'rnini aniqlab, muammolar yechimini aniqlash kerak, bunda ona oiladagi markaziy shaxs hisoblanadi. Onalik va bolalikni muhofaza qilish tizimi O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgandan keyin respublika hukumatining diqqat markazida turgan eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Respublikada onalik va bolalikni himoya qilish masalalari bo'yicha bir qancha qonunlar qabul qilingan va maxsus qonun hujjatlari to'plami chop etilgan. O'zbekiston Respublikasining "Oila kodeksi", "Fuqarolar sog'lig'ini saqlash to'g'risida" gi 1993 yil 3 sentabrdagi 938-XII-son Qonuni, 1995 yil 21 dekabrdagi 161-1-son Qonuni bilan tasdiqlangan "Mehnat kodeksi", "Xotin-qizlarga qo'shimcha imtiyozlar to'g'risida" gi 1999 yil 14 apreldagi 700-1 son Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1996 yil 10 dekabrdagi "Bolali oilalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish to'g'risida" gi PF-1657 son Farmoni, "Xotin-qizlarning ijtimoiy muhofazasini kuchaytirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi 1999 yil 17 martdagi PF2246-son Farmoni, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "Yosh avlodni sog'lomlashtirish muammolarini kompleks hal etish to'g'risida" gi 1993 yil 3 dekabrdagi 589-son Qarori, "Bolali onalarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 1996 yil 10 dekabrdagi 437-son Qarori, "Bolalikdan nogiron tug'ilishning oldini olish uchun yangi tug'ilgan chaqaloqlarni hamda homilador ayollarda tug'ma va boshqa patologiyani barvaqt aniqlash bo'yicha "Ona va bola skriningi" davlat tizimini tashkil etish to'g'risida" gi 1998 yil 1 apreldagi 140 son Qarori, "Sog'lom avlod" davlat dasturi to'g'risida" gi 2000 yil 15 fevraldagi 46-son Qarori, "Ona va bola" davlat dasturi to'g'risida" gi 2001 yil 5 fevraldagi 68-son Qarori, "Ayollar va o'sib kelayotgan avlod sog'lig'ini mustahkamlashga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi 2002 yil 25 yanvardagi 32-son Qarori, "Oilada tibbiy madaniyatni

oshirish, ayollarning sog‘lig‘ini mustahkamlash, sog‘lom avlod tug‘ilishi va uni tarbiyalashning ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi 2002 yil 242-son Qarori va boshqa me‘yoriy hujjatlarda Respublikada onalik va bolalikni himoya qilish, onalar sog‘lig‘ini mustahkamlash, sog‘lom bola tug‘ilishi uchun shart-sharoitlar yaratish borasida salmoqli ishlar amalga oshirilishi belgilab qo‘yilgan. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2014 yil 1 avgustdagi 2221-sonli «O‘zbekistonda 2014-2018 yillar davomida aholining reproduktiv salomatligin yanada mustahkamlash, onalar, bolalar va o‘smirlar salomatligini muhofaza qilish bo‘yicha Davlat dasturi» to‘g‘risidagi qarorida” 1. Sog‘liqni saqlash tizimining barcha bo‘g‘inlarida aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash, onalar, bolalar va o‘smirlar salomatligini muhofaza qilish bo‘yicha sifatli meditsina xizmatiga keng va ravon shart-sharoit yaratish, rivojlanishdan orqada qolgan bolalarni ijtimoiy reabilitatsiya qilish, nogiron bolalar va o‘smirlarni sog‘lomlashtirish, ularning jamiyatda to‘laqonli o‘rnini topishlari uchun kerakli shart-sharoitlar yaratish; 2. Tibbiy yordam ko‘rsatish tizimi barcha bo‘g‘inlarida, xususan sog‘liqni saqlash birlamchi zvenolarda. Onalik va bolalalikni muhofaza qilish sohasini malakali meditsina kadrlari bilan mustahkamlash. 3. Onalar, bolalar va o‘smirlarga malakali, ixtisoslashgan va yuqori texnologiyali tibbiy yordam ko‘rsatish bo‘yicha zamonaviy infrastrukturani yanada rivojlantirish; 4. Onalar, chaqaloqlar, bolalar va o‘smirlar parvarishini yaxshilash, ular orasida sog‘lom turmush tarzini, sog‘lom va oqibatli oila qurishni targ‘ib qilish bo‘yicha tadbir va dasturlarda aholini faol jalb qilish va ishtirokini ta‘minlash. 5. Aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash onalar, bolalar va o‘smirlar sog‘ligini muhofaza qilish borasida sog‘liqni saqlashda axborot tizimini takomillashtirish, idoralararo hamkorlik faoliyati kordinatsiyasi, monitoringi va baholash tadbirlarini ta‘minlash masalalari bo‘yicha 2014-2018 yillarda mo‘ljallangan Davlat dasturi tasdiqlandi va 2014-2018 yillar davomida uning bosqichma-bosqich amalga oshirish tadbirlari belgilandi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining ona va bola salomatligini muhofaza qilish ishlarini ya’nada takomillashtirish maqsadida 2009 yil 1 iyuldagi PQ-1144 sonli “2009-2013 yillarda aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash, sog‘lom bola tug‘ilishi, jismoniy va ma‘naviy barkamol avlodni voyaga yetkazish borasidagi ishlarni ya’nada kuchaytirish va samaradorligini oshirish chora-tadbirlari Dasturi to‘g‘risida”gi Qarori qubul qilinib, unda quyidagi vazifalar belgilandi: 1. Aholining reproduktiv salomatligini mustahkamlash tizimini takomillashtirish, sog‘lom bola tug‘ilishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish. 2. Tug‘riqqa yordam ko‘rsatish, onalik va bolalikni muhofaza qilish muassasalari

hamda onalar va bolalarga tibbiy yordam ko'rsatuvchi sog'liqni saqlash birlamchi bo'g'ini muassasalarining moddiy-texnik bazasini yanada mustahkamlash. 3. Aholi o'rtasida sog'lom bolalar tug'ilishi va ularni tarbiyalash, yoshlarda sog'lom va ahil oila qurish, sog'lom turmush tarzini olib borishga intilishni shakllantirish bo'yicha tushuntirish ishlarini kuchaytirish. 4. Bolalar va o'smirlarni jismoniy jihatdan bekamu-ko'st hamda uyg'un kamol toptirish, jismonan baquvvat va ma'nan barkamol yosh avlodni shakllantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish. 5. Onalik va bolalikni muhofaza qilish sohasida faoliyat ko'rsatayotgan tibbiyot xodimlarining malakasini oshirish, ayollar va bolalarga ko'rsatilayotgan tibbiy yordam sifatini yaxshilash. Dasturda belgilangan vazifalarni bajarishda quyidagi masalalarga jiddiy e'tibor qaratilishi ko'zda tutilgan. 1. Aholi o'rtasida targ'ibot-tashviqot ishlarini olib borish bo'yicha: a) aholining turli soha guruhlari o'rtasida reproduktiv salomatlik, onalik va bolalikni muhofaza qilish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish masalalari bo'yicha mahallalar, maktablar, kollej-litseylar, oliy o'quv yurtlarida tematik suhbatlar, konferensiyalar, savol-javob kechalari, davra suhbatlari o'tkazish; b) homiladorlik, tug'ruq va chilla davri va chaqaloqlik davrlarining xavfli belgilari, homiladorlar va go'daklar oziqasi va parvarishi masalalari, unda oilaning mas'uliyati (qaynona va erining rolini alohida ta'kidlash) haqida maslahatlar berish. 2. Poliklinika va QVPlarida davolash - muhofaza ishlarini olib borish: a) tuman tibbiyot birlashmalarida tor mutaxassislarni jalb qilib, rejali va tizimli ravishda o'smir qizlarni profilaktik ko'rikdan o'tkazish; b) QVP, tuman tibbiyot birlashmalari, viloyat markazlari sharoitida tug'ish yoshidagi ayollarni profilaktik ko'rikdan o'tkazish, ular orasidan homiladorlikka mutloq va nisbiy moneliklari bo'lgan ayollarni aniqlash; v) tug'ish yoshidagi ayollarga homiladorlikdan saqlanish usullari haqida maslahatlar berish; g) homiladorlikka mutloq va nisbiy moneligi bo'lgan ayollarni kontraseptiv (BIV, OK, IK, IJK va boshqalar) vositalar bilan qamrab olish; d) bolalar bog'chalari, maktablarda kasalliklarni aniqlash va dastlabki davrlarida diagnostika qilish va profilaktikasi uchun rejali va tizimli ravishda profilaktik ko'rikdan o'tkazish.

XULOSA

Xotin-qizlarning mehnat faoliyati hamda ona va bola salomatligini himoya qilish bilan bog'liq bo'lgan qonunlar tegishli moddalarida belgilangan ayrim me'yorlar haqida qisqacha ma'lumot keltiriladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi II bo'lim 37 va 46 moddalarida inson va fuqaroning asosiy huquqlari, majburiyatlari va erkinliklari, har bir kishi mehnat qilishga, ishni erkin tanlashga, qoniqarli mehnat sharoitiga va qonunda ko'rsatilgandek ishsizlikdan himoyalani

huquqiga ega, ayol va erkak teng huquqli ekanliklari o‘z aksini topgan. Homilador ayollarning mehnat muhofazasi, ayrim toifadagi homiladorlarga beriladigan qo‘shimcha kafolatlar va imtiyozlar O‘zbekiston Respublikasi “Mehnat kodeksi” da belgilab qo‘yilgan. Kodeksning: 224 – moddasida “Homilador ayollarni va bolasi bor ayollarni ishga qabul qilishni rad etish va uning ish haqini kamaytirish taqiqlanadi. Homilador ayolni yoki 3 yoshga to‘lmagan bolasi bor ayolni ishga qabul qilish rad etilgan taqdirda ish beruvchi rad etilishining sabablarni ularga yozma ravishda ma’lum qilishi shart. Mazkur shaxslarni ishga qabul qilishni rad etganlik ustidan sudga shikoyat qilinishi mumkin”.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ya.N. ALLAYOROV, B.A.JUMANOV, F.Q.ASQAROVA ONALIKDA HAMSHIRALIK PARVARISHI
2. Ya.N. Allayorov, B.A.Jumanov, F.Q.Asqarova. Onalikda hamshiralik parvarishi. –T.: «VORIS–NASHRIYOTI», 2017, 348 bet.